

๑๑. สุขภาพทางปัญญา (spiritual health)

๑๑.๑ สถานการณ์ ปัญหาและประเด็นท้าทายของสุขภาพทางปัญญา

สุขภาพทางปัญญาเป็นฐานการทำงานด้านสุขภาพที่สำคัญยิ่ง มีหลักฐานเชิงประจักษ์จำนวนมาก บ่งชี้ว่า การมีสุขภาพทางปัญญาของบุคคลส่งผลบวกสุขภาพกาย ใจ และสังคมอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน สุขภาพกาย ใจ และสังคมที่ดี ก็เป็นปัจจัยเอื้อให้บุคคลมีสุขภาพทางปัญญาที่ดีด้วย แต่ทิศทางการพัฒนาแบบวัตถุนิยม ที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพกายเป็นหลัก และละเลยสุขภาพใจ สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สุขภาพทางปัญญา ส่งผลให้บุคคลและสังคมขาดสมดุลจนเกิดวิกฤตต่างๆ ทั้งทางสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิกฤติทางตัวตนและจิตวิญญาณตัวตน การมีชีวิตที่สับสน ไร้คุณค่า และปราศจากความหมาย

ในภาพรวมของโลก มนุษย์อยู่ในช่วงของทุกขภาวะรอบด้าน ทั้งจากอัตราเร่งที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด และการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้โลกเข้าสู่ช่วงเวลาของการสูญพันธุ์ครั้งใหญ่รอบใหม่ ประกอบกับการเติบโตอย่างรวดเร็วมากกว่ายุคใดของโลกคู่ขนานออนไลน์ ซึ่งมีศักยภาพมหาศาลทั้งด้านบวกและลบ ทำให้คนทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจำนวนมาก เสนอการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาเป็นแนวทางการรับมือกับความผันผวนของโลก โดยปรับเปลี่ยนชุดความคิด ความเชื่อ และความคุ้นชินในการมองโลก เพิ่มความสามารถในการอดทนอดกลั้นต่อความไม่แน่นอนในสถานการณ์พลิกผัน สามารถสงบใจ ใฝ่มอง รับฟัง และเปิดกว้างเพื่อรับรู้สถานการณ์อย่างลึกซึ้ง จนเกิดมุมมองที่สดใหม่และยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา สามารถรับรู้ความจริง คุณค่า และความหมาย ทั้งของตนเองและสิ่งรอบตัว รู้ทิศทางที่ถูกต้อง สร้างเพื่อนร่วมทางที่คอยช่วยเหลือกัน และพยายามสื่อสารเพื่อชวนผู้คนมาร่วมขบวนมากขึ้น จนบุคคลและสังคมสามารถกลับไปสู่การมีสุขภาวะแบบองค์รวม

สำหรับประเทศไทย นอกจากการร่วมกระแสดความผันผวนของโลกแล้ว เรายังติดกับอยู่ในความขัดแย้งรุนแรงระหว่างการครอบงำของวัฒนธรรมการใช้อำนาจทางดิ่ง ซึ่งเป็นลักษณะหลักที่เป็นมายาวนานของไทย กับ การเกิดใหม่ของวัฒนธรรมความร่วมมือแนวราบ ที่คนกลุ่มต่าง ๆ ต้องการอิสรภาพ ความเป็นธรรม โอกาสที่เท่าเทียม และสิทธิการตัดสินใจในการร่วมสร้างสรรค์อนาคตของสังคมด้วยกัน

จากสถิติเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ประเทศไทยมีอัตราความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูงสุดประเทศหนึ่ง อยู่ในตำแหน่งท้าย ๆ ของประเทศที่สามารถฟื้นตัวจากสถานการณ์การระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ได้อย่างดี และครองอันดับต้น ๆ ของประเทศที่มีความเสี่ยงสูงจากวิกฤติการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่วนสถิติเด่น ๆ ของไทยเองอยู่ที่อัตราคนที่มีภาวะเครียด ป่วยด้วยโรคซึมเศร้า และคนคิดฆ่าตัวตายเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่รู้สึกไม่สามารถเชื่อมโยงกับตนเองและสิ่งรอบข้าง และกำลังเติบโตในโลกคู่ขนานออนไลน์ที่วิถีของคุณค่าและความหมายแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิงกับโลกของคน

รุ่นก่อนหน้า ความป่วยไข้ทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แสดงถึงความเปราะบางอย่างยิ่งของสังคม และมีโอกาสสูงที่จะเกิดวิกฤติจนเกินเยียวยา

การพัฒนาสุขภาพทางปัญญาจึงจำเป็นเร่งด่วน เพื่อเยียวยาการผูกมัดทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งเป็นต้นเหตุของวิกฤติต่าง ๆ สร้างเสริมคุณภาพจิตใจแบบใหม่ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมที่ลงลึกไปถึงคุณค่าและความหมายร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายที่เป็นอยู่ เพื่อให้บุคคลและสังคมสามารถกลับมาเชื่อมโยงกับความจริง คุณค่า และความหมายที่แท้จริงของโลกและชีวิต เยียวยาทุกภาวะ ร่วมกันก้าวผ่านความขัดแย้งและวิกฤติรอบด้าน และขยายผลสู่การทำงานกระแสหลักเพื่อพลิกกระแสสังคมสู่การมีสุขภาวะแบบองค์รวม ที่คนทุกกลุ่มสามารถพัฒนาตนเองและร่วมสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณค่าและความหมายโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

๑๑.๒ เป้าหมายของสุขภาพทางปัญญา ในระยะ ๕ ปี ที่มุ่งไปสู่ “ความเป็นธรรม ตอบสนอง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”

๑๑.๒.๑ คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตายสามารถเข้าถึงการมีสุขภาพทางปัญญาที่ดี มีความฉลาดทางสุขภาพองค์รวม (holistic health literacy) และสุขภาพทางปัญญา (spiritual health literacy)

๑๑.๒.๒ ระบบการศึกษาให้ความสำคัญกับการศึกษาและเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้ที่มีชีวิตเป็นตัวตั้ง ไม่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบเป็นองค์รวม จากฐานร่างกาย จิตใจ และความคิดอย่างแยกกาย เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงระดับลึก การพัฒนาสติ ความมั่นคงภายใน และความสามารถในการเข้าถึงความหมายเชิงคุณค่าและความถูกต้องดีงามทั้งของตนเองและสรรพสิ่ง

๑๑.๒.๓ ภาคส่วนต่าง ๆ ในระบบสุขภาพ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสุขภาพทางปัญญา ในฐานะรากฐานสำคัญของการพัฒนาสุขภาพ สามารถนำกระบวนการเรียนรู้และเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพทางปัญญามาใช้ในการทำงาน พัฒนากำลังคน และพัฒนาระบบสุขภาพ เพื่อสร้างเสริมระบบสุขภาพที่มีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และให้ความสำคัญกับคุณค่า ความหมาย และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งของบุคลากรและผู้รับบริการทั้งหมด

๑๑.๒.๔ ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสุขภาพทางปัญญา ในฐานะรากฐานการพัฒนาสุขภาวะของสังคม และเร่งสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ กิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ และบรรยากาศทางสังคม ที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาของคนทุกกลุ่ม

๑๑.๒.๕ ประเด็นความแตกแยก ขัดแย้ง และขาดความเป็นธรรม ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ และระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ดี ได้รับการคลี่คลายอย่างสร้างสรรค์ ผ่านพื้นที่รับฟังด้วยไมตรี และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงความจริง คุณค่า และความหมายที่มีร่วมกันของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย

กลุ่มต่าง ๆ เน้นการเสริมพลังอำนาจให้เจ้าของพื้นที่และวัฒนธรรม คนเล็กคนน้อย คนยากคนจน และคนชายขอบของสังคม ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างเท่าเทียม และส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมเชิงระบบและโครงสร้าง เพื่อให้สังคมเดินหน้าต่ออย่างมีความสุข อยู่นรอดและอยู่ร่วมได้อย่างสมดุล ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทั้งระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ

๑๑.๓ จุดคานงัดเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพทางปัญญา ในระยะ ๕ ปี

๑๑.๓.๑ การทำให้คนไทยเข้าถึงการเรียนรู้ในการสร้างเสริมความมั่นคงและความผาสุกภายใน ควบคู่กับการเยียวยาการผูกพันทางจิตวิญญาณและพัฒนาสุขภาพทางปัญญาที่ง่ายและหลากหลาย สอดคล้องกับความแตกต่างของเพศ วัย การศึกษา วิถีชีวิต สภาพร่างกายและจิตใจ เศรษฐฐานะ ถิ่นที่อยู่ ความเชื่อ และความคิดเห็นทางการเมือง

๑๑.๓.๒ การสร้างพื้นที่เรียนรู้และร่วมมือของสังคมในการคลี่คลายความขัดแย้งสำคัญ ด้วยกระบวนการและเครื่องมือส่งเสริมสุขภาพทางปัญญา โดยเริ่มจากความขัดแย้งที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น โรคระบาดใหญ่หรือภัยธรรมชาติ แล้วจึงร่วมกันทำงานในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดจากมนุษย์

๑๑.๓.๓ การเชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายคนทำงานสุขภาพทางปัญญา เพื่อสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนและจัดการความรู้ ดูแลความสัมพันธ์ เสริมพลังชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันทั้งเชิงนโยบาย และปฏิบัติการ เพื่อให้ประเด็นงานสุขภาพทางปัญญา มีผลกระทบต่อสังคมได้กว้างและชัดเจนขึ้น

๑๑.๔ มาตรการเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพทางปัญญา ในระยะ ๕ ปี

๑๑.๔.๑ เสริมพลังคนทำงานสุขภาพทางปัญญาให้เข้มแข็ง

๑) เชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายคนทำงานเพื่อพัฒนาสุขภาพทางปัญญา ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนและจัดการความรู้ ดูแลความสัมพันธ์ เสริมพลังชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันทั้งเชิงนโยบายและปฏิบัติการ เพื่อให้ประเด็นงานสุขภาพทางปัญญา มีผลกระทบต่อสังคมได้กว้างและชัดเจนขึ้น

๒) จัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนทำงานในระบบการศึกษาและระบบสุขภาพ โดยเฉพาะคนทำงานด้านหน้าและอาสาสมัครในโรงเรียน และระบบสุขภาพชุมชน ตำบล อำเภอ ให้ตระหนักถึงความสำคัญ มีทักษะ และเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาทั้งของตนเองและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างเสริมระบบสุขภาพที่มีค่านึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งของบุคลากรและผู้รับบริการทั้งหมด

๑๑.๔.๒ ศึกษาวิจัย จัดการความรู้ และสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย

๑) ค้นหาและให้คุณค่ากับแหล่งความรู้ สถานที่ บุคคล และภูมิปัญญา ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ที่สามารถเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับความจริง คุณค่า และความหมายในตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งยึดเหนี่ยวที่ศรัทธา

๒) ศึกษารวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ กระบวนการ และเครื่องมือเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งแบบต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคลและเชิงโครงสร้าง โดยการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีประสบการณ์การทำงานด้านนี้

๓) ศึกษาวิธีการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาของคนกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งช่วงวัย ความเชื่อ วิถีชีวิต และทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสุขภาพทางปัญญาของคนกลุ่มต่าง ๆ

๔) เผยแพร่ความรู้ไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม ผ่านการจัดทำพื้นที่เรียนรู้ คู่มือ หลักสูตร กระบวนการ กิจกรรม และการสื่อสาร เพื่อเชื่อมโยงความรู้ที่เกิดขึ้นเข้ากับประสบการณ์ตรงของชุมชนและสังคม กระแสหลัก

๑๑.๔.๓ ส่งเสริมและสนับสนุน เด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ ชุมชนทางเลือกต่างๆ และชุมชนในโลกคู่ขนานออนไลน์ ให้เข้าร่วมขบวนการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาและสุขภาพองค์รวม เพื่อเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมที่มีสุขภาวะ มีคุณค่าและความหมายสำหรับคนรุ่นต่อไป

๑๑.๔.๔ ส่งเสริมการทำงานอาสาสมัครให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

๑) เชื่อมโยงองค์กรธุรกิจและคนชั้นกลางของสังคมให้ช่วยเหลือกลุ่มคนและชุมชนที่อยู่ในสถานะเปราะบางที่เผชิญทุกขภาวะ เพื่อเป็นพื้นที่เรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกันระหว่างคนสองกลุ่ม เพิ่มพลังความเห็นอกเห็นใจและไว้วางใจทางสังคม นำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจทั้งของปัจเจกบุคคล และแก้ไขปัญหาสุขภาวะและความไม่เป็นธรรมของสังคมไปพร้อมกัน

๒) สร้างกลุ่มอาสาสมัครเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาให้คนกลุ่มคนต่าง ๆ

๑๑.๔.๕ ประสานพลังทางนโยบายและปฏิบัติการกับภาครัฐ

๑) เชื่อมโยงและสอดประสานการทำงานสุขภาพทางปัญญาเข้ากับนโยบายรัฐ ผ่านเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ในยุทธศาสตร์การพัฒนารัพยากรมนุษย์ รวมทั้งยุทธศาสตร์และตัวชี้วัดเชิงนโยบายระดับชาติต่าง ๆ ในการพัฒนาคนตามช่วงวัย

๒) จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางปัญญาสำหรับบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ เช่น ทหาร ตำรวจ

๑๑.๔.๖ ปฏิบัติการสื่อสารที่สร้างสรรค์ด้วยรูปแบบและแพลตฟอร์มที่หลากหลาย เพื่อสร้างบรรยากาศจินตนาการ และเป้าหมายร่วมของสังคม ให้ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพทางปัญญาในฐานะแนวทางการพัฒนาชีวิตและสังคมที่มีคุณค่าและความหมาย สร้างความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ของบุคคล ในการเชื่อมโยงกับความจริง คุณค่า และความหมายในตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวศรัทธา รวมทั้งสื่อสารเพื่อสร้างพลังชีวิตด้านบวกในสังคมอย่างต่อเนื่อง

๑๑.๔.๗ สร้างพื้นที่ปฏิบัติการต้นแบบเพื่อพัฒนาสุขภาพทางปัญญาในฐานะแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของสังคม

๑) พื้นที่ต้นแบบทั้งในองค์กรและพื้นที่สาธารณะ ที่ออกแบบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ บรรยากาศ และแนวทางการใช้พื้นที่ ที่สร้างโอกาสให้เกิดสติ สมาธิ และการเชื่อมโยงกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติได้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ใหญ่ การอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ

๒) พื้นที่ต้นแบบการคลี่คลายประเด็นความแตกแยกและขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อการใช้สุขภาพที่ดี ทั้งจากวิกฤตจากธรรมชาติและวิกฤตที่มนุษย์ทำขึ้น โดยสร้างพื้นที่ต้นแบบของการรับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายของคนกลุ่มต่างๆอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึงความจริง คุณค่า และความหมายที่มีร่วมกัน และเป็นตัวอย่างของปฏิบัติการทางสังคมแบบใหม่ในการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

๑๑.๕ แนวทางการวัดผลสำเร็จของสุขภาพทางปัญญา ในระยะ ๕ ปี

แนวทางการวัดผลสำเร็จระยะ ๑-๓ ปี

๑) การปรากฏตัวที่ชัดเจนและการขยายตัวของกลุ่มและเครือข่ายคนทำงานพัฒนาสุขภาพทางปัญญา ที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และมีทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวไปข้างหน้าของสังคมสุขภาวะที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

๒) การขยายตัวของบุคลากรในระบบการศึกษาและระบบสุขภาพ โดยเฉพาะคนทำงานด้านหน้าและอาสาสมัครในโรงเรียน และในระบบสุขภาพชุมชน ตำบล และอำเภอ ที่เข้าใจและสามารถนำทักษะด้านการพัฒนา

สุขภาพทางปัญญามาใช้ในการทำงาน และเกิดผลในทางบวกต่อชีวิตและสุขภาพ ทั้งสำหรับตนเอง ความสัมพันธ์การทำงาน และผู้รับบริการ

๓) การขยายตัวของการทำงานอาสาสมัครที่ทำงานกับกลุ่มคนและชุมชนเปราะบางที่เผชิญทุกขภาวะ และอาสาสมัครจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางปัญญา

๔) การขยายตัวของเด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ ชุมชนทางเลือก และชุมชนในโลกคู่ขนานออนไลน์ที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาและสุขภาพองค์รวม

๕) การขยายตัวของคนทำงานสื่อสาร ชี้นงานสื่อ และการเข้าถึงสื่อ ที่ช่วยสร้างบรรยากาศ จินตนาการ และเป้าหมายร่วมของสังคม ในการเชื่อมโยงกับความจริง คุณค่า และความหมายในตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

แนวทางการวัดผลสำเร็จระยะ ๕ ปี

๖) การเกิดกลุ่มคนหรือองค์กรที่ชัดเจนและยั่งยืนในการทำงานทางสุขภาพทางปัญญา เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในภาวะวิกฤติ เยียวยาการผูกพันทางจิตวิญญาณของบุคคลและกลุ่มคน ลดความเกลียดชัง และเพิ่มความเชื่อมั่นและไว้วางใจทางสังคม

๗) การขยายตัวของแหล่งความรู้รูปแบบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความฉลาดทางสุขภาพองค์รวม (holistic health literacy) และสุขภาพทางปัญญา (spiritual health literacy) ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่คนทั่วไปและกลุ่มคนที่หลากหลายเข้าถึงได้สะดวกอย่างเป็นสาธารณะ

๘) การขยายตัวของพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาสุขภาพทางปัญญา ทั้งพื้นที่กายภาพ พื้นที่การเรียนรู้ และพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมในการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ที่สามารถสร้างผลลัพธ์ด้านบวกอย่างชัดเจนต่อการพัฒนาสุขภาพทั้ง ๔ มิติ และสามารถเป็นตัวอย่างและแรงบันดาลใจให้ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมนำไปขยายผลได้

๙) ผลการศึกษาอย่างเป็นระบบจากองค์ความรู้และตัวอย่างปฏิบัติการทั้งที่เป็นสากลและในประเทศที่แสดงถึงผลกระทบด้านบวกของการพัฒนาสุขภาพทางปัญญากับการพัฒนาสุขภาพทั้ง ๔ มิติ และการเพิ่มพลังความเห็นอกเห็นใจและไว้วางใจทางสังคม

๑๐) การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เกิดจากการเชื่อมโยงการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาเข้ากับนโยบาย

นอกจากนี้ ยังควรวางแผนทางการวัดผลสำเร็จระยะ ๑๕-๒๐ ปีไว้ที่การเปลี่ยนแปลงชุดความคิด ความเชื่อเชิงอำนาจที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย การเกิดจินตนาการร่วมของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาในการพัฒนาชีวิตและสังคม การเกิดปฏิบัติการที่หลากหลายด้าน

ของสุขภาพทางปัญญาอย่างเป็นธรรมชาติ และความสามารถของสังคมไทยในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพัฒนาต่อไปข้างหน้าอย่างสร้างสรรค์ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางสังคม

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางปัญญา

๑) สุขภาพทางปัญญา (Spiritual Health) หมายความว่า คุณภาพใหม่ของจิตใจที่เกิดจากการเข้าถึงความจริง คุณค่า และความหมายอย่างรอบด้าน ทั้งของตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวศรัทธา ซึ่งเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวกับศาสนาก็ได้ โดยผ่านช่องทางทั้งทางวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และปัญญาญาณ การมีสุขภาพทางปัญญาที่ดี ทำให้เกิดคุณภาพของจิตใจที่สงบ สันติ มีอิสระ เปิดกว้าง มีความรัก ความเมตตา กรุณา เสียสละ ให้อภัย อดทนอดกลั้นได้ต่อความแตกต่าง และสมานฉันท์ ส่งผลให้บุคคลพัฒนาตนไปในทิศทางของการละวาง การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เข้าใจ และเข้าถึงคุณค่าและความหมายของสิ่งต่าง ๆ และดำเนินชีวิตอย่างเชื่อมโยง เป็นมิตรกับตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวศรัทธา รวมทั้งขยายขอบเขตจิตสำนึกและมุมมองต่อโลก และชีวิตได้กว้างและลึกยิ่งขึ้นตามลำดับ

๒) แนวทางการพัฒนาสุขภาพทางปัญญา หมายความว่า สถานการณ์ วิธีการ และปัจจัยเกื้อหนุนให้สุขภาพทางปัญญาเจริญงอกงาม

บุคคลมีศักยภาพของการมีสุขภาพทางปัญญาที่ดีในตนเองอยู่แล้ว การพัฒนาศักยภาพนี้ให้เจริญงอกงามทำได้หลายวิธี โดย (๑) จงใจให้เกิดขึ้นผ่านการเรียนรู้ต่างๆที่เชื่อมโยงกับสภาวะของสติและสมาธิ โดยเป็นการปฏิบัติในศาสนาหรือไม่ก็ได้ หรือ (๒) เกิดขึ้นเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งจากประสบการณ์บางอย่างที่ทำให้ได้สัมผัสกับความจริง คุณค่า และความหมายใหม่ที่ลึกซึ้งและไปพ้นตัวตนของตัวเอง หรือเกิดในสถานการณ์วิกฤตของชีวิต ที่จำเป็นต้องใช้การเข้าใจความจริง คุณค่า และความหมายแบบใหม่ มาทำความเข้าใจประสบการณ์นั้น เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและฟื้นตัวได้

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาอยู่ที่การสร้างสิ่งแวดล้อม การสร้างโอกาสของการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และการมีภักษณมิตรร่วมเรียนรู้ เพื่อเอื้อให้เกิด (๑) การมีสติและความรู้สึกตัวถึงร่างกายและความรู้สึกนึกคิดของตนเอง (๒) การมีสมาธิ มีความสงบและมั่นคงของร่างกายและจิตใจ และ (๓) การเรียนรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความจริง คุณค่า และความหมายของตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวศรัทธา โดยสามารถทำผ่านกิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และปัญญาญาณ เช่น การทำงานศิลปะ วรรณกรรม ดนตรี กีฬา ความสัมพันธ์ การทำงานอาสาสมัคร การอยู่กับธรรมชาติ สัตว์เลี้ยง การศึกษาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และการเติมมิติด้านความจริง คุณค่า และความหมายเข้าไปในสถานการณ์ชีวิตช่วงต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย

นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยระดับสากลในยุคปัจจุบันยังอธิบายแนวทางและวิธีการในการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพทางปัญญาอย่างเป็นระบบมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งเรื่องของภูมิปัญญาโบราณ (ancient wisdom) กลุ่มทฤษฎีบูรณาการ (integral theories) วิทยาศาสตร์ทางสมอง (neuroscience) จิตสำนึกแบบควอนตัม (quantum consciousness) จิตวิทยาเกี่ยวกับการเจริญสติ (mindfulness psychology, compassion psychology หรือ contemplative psychology) การเจริญสติกับการทำงานทางสังคม (social mindfulness) การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (transformative learning) และสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ เป็นต้น ซึ่งสามารถศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาพื้นถิ่นและวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่ยังมีอยู่มากในสังคมไทยได้เช่นกัน